

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΙΧ. ΜΠΕΛΛΟΣ

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΚΑΙ ΧΟΡΟΙ

Α' ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Τα δημοτικά τραγούδια δεν είναι τραγούδια που γράφτηκαν από λόγιους ποιητές. Είναι γνήσια τέκνα του λαού μας σε στιγμές ψυχικής του έξαρσης. Η λαϊκή Μούσα με τον ανώνυμο απρόσωπο δημοτικό τραγουδιστή εκφράζει τους αγώνες, τις δυσίες, τους πόνους, την αγάπη, την ξενιτειά, τη χαρά, τη λύπη, το θάνατο, τα συναισθήματα αλλά και τα ιδεώδη του ελληνισμού.

Είναι τραγούδια λιτά στη διατύπωση που ακτινοβολούν αρχοντιά, λεβεντιά και αξιοπρέπεια. Αναζωπυρώνουν αναμνήσεις από τις περιπέτειες του Γένους μας, δυναμώνουν το θαυμασμό και την περηφάνεια των επιγόνων για τις ρίζες τους. Έχουν διασωθεί διαχρονικά από στόμα σε στόμα, από πατέρα σε παιδί κι από μια γενιά στην άλλη.

Το δημοτικό τραγούδι είναι μαζί ποίημα και μελωδία (λόγος και μουσική). Έτσι συνταιριασμένα αποδίδουν την ομορφιά του δημοτικού τραγουδιού, αλλά και ως μόνο ποιητικό κείμενο κατέχει ξεχωριστή θέση το δημοτικό τραγούδι στη νεοελληνική λογοτεχνία. Η έντεχνη προσωπική ποίηση έχει επηρεασθεί αναμφισβήτητα από τους εκφραστικούς τρόπους και τις αρετές του δημοτικού τραγουδιού.

Ο ίδιος ο λαός χρόνο με το χρόνο σμίλεψε το λόγο με την ευαισθησία και την καλαισθησία του και πέρασε στο δημοτικό τραγούδι λογοτεχνικά στοιχεία που είναι άξια θαυμασμού. Ο λόγος έχει φραστική δύναμη, λιτότητα και αρτιότητα, «είς στίχος, ἔν νόημα», όπως χαρακτηριστικά γράφει ο Στίλπων Κυριακίδης.

Ο λόγος διανθίζεται και με πολλά καλολογικά στοιχεία. Μερικά από τα πιο χαρακτηριστικά σχήματα λόγου είναι και τα εξής:

Προσωποποίηση (εμφύχωση των αψύχων)

«Ο Όλυμπος κι ο Κίσσαβος τα δυό βουνά μαλώνουν»

Υπερβολή (μεγιστοποίηση πραγμάτων)

«Βογγάει τρέμουν τα βουνά βογγάει τρέμουν οι κάμποι»

«Να 'χε η γης πατήματα κι ο ουρανός κρικέλια
να πάταγα στα πατήματα, να 'πιανα τα κρικέλια
ν' ανέβαινα στον ουρανό να διπλωθώ να κάτσω,
να δώσω σείσμα τ' ουρανού, να βγάλει μαύρα νέφη».
Αλληγορία (άλλα λέγονται κι άλλα εννοούνται)
«Τι έχεις, βασιλικέ μου, και μου μαράθηκες;
Ποιός σ' έβαλε σε λόγια και με παράτησες;»
Παρομοίωση (παραλληλισμός με ομοιότητες αντικειμένων)
«Έφευγαν οι Τούρκοι σα λαγοί το Παργινό ντουφέκι»
Πρωθύστερο (λέγεται πρώτα εκείνο που χρονικά είναι δεύτερο)
«Ξεντύθη ο νιός, ξεζώστηκε και στο πηγάδι μπήκε».
Κύκλος (η πρόταση τελειώνει με την ίδια λέξη που αρχίζει)
«Σταθήτε αντρεία σαν Έλληνες και σαν Γραικοί σταθήτε»
Επανάληψη (η ίδια λέξη ή έκφραση επαναλαμβάνεται)
«Κλαίνε τα δέντρα, κλαίνε, κλαίνε και τα κλαριά»
Ερωταποκρίσεις (άσκοπα ερωτήματα κατά τον καθηγητή Κακριδή)
«- Μήνα πεινάς, μήνα διψάς, μην έχεις κακιά μάνα;
Μήτε πεινώ, μήτε διψώ, μήτ' έχω κακιά μάνα».
Τέτοια και άλλα πολλά όμορφα σχήματα λόγου κοσμούν τα δημο-
τικά μας τραγούδια.

Η αξία των δημοτικών τραγουδιών δε βρίσκεται μόνο στα λογο-
τεχνικά στοιχεία αλλά περισσότερο στο ποιητικό περιεχόμενο. Είναι
πνευματικά δημιουργήματα που αποτυπώνουν πιστά και τέλεια αγώ-
νες, παραδόσεις και ήθη απ' τη ζωή του ελληνικού λαού. Στους αγώνες
αναφέρονται τα περισσότερα ηρωικά δημοτικά τραγούδια, που γεννή-
θηκαν στα χρόνια της Επανάστασης του 1821, τότε που το Έθνος
αγωνίζονταν για την ανεξαρτησία του. Είναι πανελλήνια τραγούδια.

Ειδικότερα πολλά ιστορικά και κλέφτικα τραγούδια έχουν πατρίδα τους
την Ήπειρο και αναφέρονται στους αγώνες κατά της τυραννίας του Αλή
πασά. Ο ηπειρωτικός λαός τραγούδησε τα κατορθώματα των Σουλιωτών:

«Ο πόλεμος αρχίνησε κι ανάψαν τα ντουφέκια
τους Τούρκους βάνουνε μπροστά, τους βάνουν σαν κριάρια.
Εδώ είναι το Σούλι τ' ακουστό στον κόσμο ξακουσμένο,
Που πολεμούν μικρά παιδιά, γυναίκες σαν τους άντρες».

Εκτός από τα ελεύθερα Σουλιώτικα βουνά, στην Πίνδο και στα Τζουμέρκα είχαν τα λημέρια τους οι αρματολοί και οι κλέφτες με τους πιο ονομαστούς τον Κατσαντώνη και τον Γώγο Μπακόλα:

«Έχετε γειά ψηλά βουνά και δροσερές βρυσούλες
και σεις Τζουμέρκα κι Άγραφα παλικάριών λημέρια»
«Πού είστε παιδιά του Τζουμερκιού, παιδί απ' το Ραδοβίτσι,
αφήστε τα ντουφέκια σας, τραβάτε τα σπαθιά σας,
βάλτε τους Τούρκους ομπροστά, χτυπάτε, πολεμάτε».

Τα ψηλά βουνά και το αδούλωτο φρόνημα των Ηπειρωτών στάθηκαν τα αίτια δημιουργίας ηρωικών επικών αγώνων, που τους ύμνησε εξάισια το λεβέντικο τραγούδι της Ηπείρου¹

Δεν είναι μόνο τα ψηλά βουνά που χαρακτηρίζουν τη μορφολογία του ηπειρώτικου χώρου. Έχει η Ήπειρος τη δική της μοναδική φυσιογνωμία με βουνά, λαγκάδια, βρύσες ποτάμια και αρχαιολογικούς χώρους, οι οποίοι απ' τη χαραυγή της ιστορίας καταυγάζονται απ' το ανέσπερο δωδωναίο φως. Το τοπίο δεν είναι καθόλου αφιλόξενο, έχει τη δική του ξεχωριστή ομορφιά², μια ομορφιά που δένει τους Ηπειρώτες με τη γενέθλια γη τους, που όσο μακριά και αν βρίσκονται θέλουν να επιστρέψουν στην Ιθάκη τους.

Η μοίρα των Ηπειρωτών ήταν και είναι η ξενιτειά. Πικρά ήταν τα ξένα της παλιάς εποχής, γιατί οι τόποι φάνταζαν τότε πολύ μακρινοί, χωρίς τους σημερινούς τρόπους επικοινωνίας. Το φαρμάκι της ξενιτειάς λογιζόνταν χωρίς παρηγοριά. «Ο ζωνταντός ο χωρισμός παρηγοριά δεν έχει». Μια ξεχωριστή ροή θλίψης διαφαίνεται στα τραγούδια της ξενιτειάς. Σπαρακτικά ακούγεται στην Ήπειρο το τραγούδι:

1. Σ' αγαπώ σα λεβέντικο
τραγούδι της Ηπείρου!
Εσύ ποτέ δε μέδυσες
απ' το κρασί του ονείρου.

Κωστής Παλαμάς «Ταμβοι και Ανάπαιστοι».

2. «Εκεί η ψυχή μου ορέχτηκε να γλυκοζήσει
στο μεγαλόπρεπο όραμα της γης του Πύρρου,
εκεί που χύνονται σαν ομορφιές ονείρου
η μάνα της αυγής, της αρμονίας η βρύση».

Κωστής Παλαμάς «Πατρίδες»

«Ξενιτεμένο μου πουλί και παραπονεμένο,
η ξενιτειά σε χαίρεται κι εγώ 'χω τον καημό σου.

.....

Το δάκρυ μου είναι καυτερό και καίει το μαντήλι».
Τις δυσκολίες της ξενιτειάς και τον ομηρικό νόστο εκφράζουν
πολλά δημοτικά τραγούδια.
Η μάνα συμβουλεύει το γιό που φεύγει για τα ξένα:
Μη σε πλανέψει η ξενιτειά και μας αλησμονήσεις,
Και η υπόσχεση του γιού:
Κάλλιο, μανούλα μου γλυκειά, κάλλιο να σκάσω πρώτα,
Παρά να μη σας θυμηθώ στα έρημα τα ξένα,
θα να σας στέλνω μάλαμα, θα να στέλνω ασήμι»
«Αλησμονώ και χαίρομαι, θυμάμαι και λυπάμαι»

Μια άλλη κατηγορία δημοτικών τραγουδιών, με πολύ λυρισμό και
ανώτερο πάθος, είναι τα μοιρολόγια, που αναφέρονται στο θάνατο αγα-
πημένων προσώπων.

Τα μοιρολόγια είναι καθαρά δημιούργημα της ευαίσθητης γυναι-
κείας ψυχής.

Κλαίει και οδύρεται η μάνα που χάνει το μονάκριβο βλαστάρι της:

«Εσύ, παιδί μου, κίνησες να πας στον Κάτω Κόσμο
κι αφήνεις τη μανούλα σου πικρή, χαροκαμένη,
Παιδάκι μου, τον πόνο σου πού να τον απιδώσω;»

Βαδύς όμως πόνος, τραγικός και μακάβριος διάλογος, εκφράζεται
κι απ' τον ξενιτεμένο Ηπειρώτη σύζυγο πάνω στον τάφο της αγαπη-
μένης του γυναίκας:

«-Σήκω, Μαργιόλω μ', απ' τη γη κι από το μαύρο χώμα.
Σήκω να ιδείς τι σου 'φερα απ' τα έρημα τα ξένα.
Πώς να σ'κωθώ, λεβέντη μου, και πώς να έβγω έξω;

.....»

Το ηπειρώτικο μοιρολόγι δεν είναι προκατασκευασμένο, είναι αυ-
θόρμητο κι έχει την αρχή του στους θρήνους των αρχαίων Ελλήνων.
Σ' αυτόν τον τόπο (Αχέροντα) οι πρόγονοί μας πίστευαν ότι υπήρχαν
οι πύλες του Άδη.

Το Χάρωνα, τον πορθμέα των αρχαίων, ο λαός σήμερα τον ονομάζει
Χάρο και τον φαντάζεται άσπλαχνο και μαύρο καβαλάρη.

«Βλέπω το Χάρο πόρχεται καβάλα στ' άλογό του.
Μαύρος αυτός και τ' άλογο, μαύρο και το σπαθί του.
Σέρνει τους νιους απ' τα μαλλιά, τους γέρους απ' τα γένια
Και τα μικρά – μικρά παιδιά τα σέρνει από το χέρι».
Τα τραγούδια της αγάπης και του γάμου είναι χαρούμενα τραγούδια.

Στα τραγούδια της αγάπης υπάρχει ένα κλίμα ψυχικής υγείας, απλότητας και τρυφερότητας με ερωτικές καταστάσεις γήινες και εξευγενισμένες. Η αγάπη ξεκινάει απλά:

«Από τα μάτια πιάνεται στα χείλη κατεβαίνει
κι από τα χείλη στην καρδιά ριζώνει και δε βγαίνει».

Στο δημοτικό τραγούδι εξυμνείται, με όμορφες εικόνες παρμένες απ' τη φύση, η ομορφιά της νιας που παρομοιάζεται σαν «πέρδικα που περπατεί λεβέντικα».

«Βάνει τον ήλιο πρόσωπο και το φεγγάρι αστήθ'
και τον καθάριο αυγερινό τον βάνει δαχτυλίδι»
Ο νιός είναι «ένας αϊτός περήφανος, ένας αϊτός λεβέντης».

Η νιά θέλει τον άντρα της να έχει λεβεντιά ψυχική και σωματική και δε ζηλεύει τα πλούτη.

«Λεφτά να μη ζηλέψετε μπροστά στα παλληκάρια»

Και τα τραγούδια του γάμου εκφράζουν τα ίδια συναισθήματα. Είναι όλα τραγούδια της χαράς, που προέρχεται από την ένωση δύο νέων που ξεκινούν μια καινούρια ζωή.

«Σήμερα άσπρος ουρανός σήμερα άσπρη μέρα,
σήμερα παντρεύεται αετός την περιστέρα»

Όταν πλησιάζει το ψίκι με το γαμπρό στο σπίτι της νύφης, ακούγεται το χαρούμενο τραγούδι:

«Εύπνα, περδικομάτα μου, κι ήρθα στο χαμαλά σου,
χρυσά πλεξούδια σου 'φερα να πλέξεις τα μαλλιά σου,
Μετά τη στέψη όταν φτάνουν στο σπίτι του γαμπρού οι νεόνυμφοι
ραντίζονται από τους βλάμηδες με ρύζι και τραγουδούν:

«Έβγα, πεθερά, στη σκάλα με το μέλι, με το γάλα».

Στο γλέντι που ακολουθεί αρχίζουν τα παινέματα για τη νύφη και το γαμπρό:

«Σ' όσους γάμους κι αν επήγε τέτοια νύφη δεν ξαναείδα.

Είν' η νύφη μας φεγγάρι κι ο γαμπρός μαργαριτάρι»

«Ωραία που 'ναι η νύφη μας, ωραία τα προικιά της,
ωραία κι η παρέα της, που κάνει τη χαρά της».

Ο χορός και το γλέντι συνεχίζεται μέχρι τις πρωϊνές ώρες κι ενώ πλησιάζει το ξημέρωμα κι ετοιμάζονται να φύγουν, οι καλεσμένοι τραγουδούν:

«Βάρ'σι ο ήλιος στους φεγγίτες, συμπεθέρα, τηγανίτες.

Βάρ'σι ο ήλιος στο Μιτσικέλι, συμπεθέρα, φέρ' το μέλι.

Τραγούδια της αγάπης είναι και τα περισσότερα λιανοτράγουδα. Είναι τραγούδια με δύο στίχους (δίστιχα) και με συμπυκνωμένη έκφραση. Μερικά απ' αυτά είναι αληθινά ποιητικά αριστουργήματα. Τα Γιαννιώτικα λιανοτράγουδα τα φτιάχναν τα παλιότερα χρόνια, κοντά στη λίμνη, οι βυρσοδέψες (ταμπάκηδες).

Τα γυρίσματα ή τσακίσματα έχουν λιγοστά λαβούς στίχους και παρεμβάλλονται ανάμεσα στο κυρίως τραγούδι, χωρίς να έχουν καμιά σχέση μ' αυτό.

Αναφέρονται μερικά από τα πιο γνωστά δίστιχα:

«Αέρας τα φυσάει τα πλατανόφυλλα,

Θεός να τα φυλάει τα Ελληνόπουλα»

«Ψηλό μου κυπαρίσσι, λυγάει η κορφάδα σου,
το ποιος θα σου φιλήσει την ομορφάδα σου».

«Σένα τα λέω τούτα κι αν θέλεις άκουσ' τα,
πάρε χαρτί και πένα και κάτσε γράψε τα».

Μια άλλη κατηγορία δημοτικών τραγουδιών είναι τα νανουρίσματα. Είναι τραγουδάκια ρυθμικά και ήρεμα, που τραγουδάει η μάνα, όταν αποκοιμίζει το αγγελούδι της. Ξεχειλίζει σ' αυτά το μητρικό φίλτρο με ευχές και όνειρα για το μέλλον του παιδιού της. Ευχές για φυγή από τη φτώχεια, για τιμές που θα έλθουν σαν μεγαλώσει, για πλούτο, στολίδια και προικιά απ' την Πόλη κι απ' τα Γιάννενα.

«Κοιμήσου και παράγγειλα στην Πόλη τα προικιά σου,
στα Γιάννενα τα ρούχα σου και τα χρυσαφικά σου».

Μερικά από τα νανουρίσματα ξεχωρίζουν και για τον άφθαστο λυρισμό τους.

«Κοιμήσου αστρί, κοιμήσου νιο φεγγάρι,
κοιμήσου που να σε χαρεί ο νιός που σε πάρει».

Δίπλα στη σαρμανίτσα η Ηπειρώτισσα μάνα ονειρεύεται γάμους
και αρραβωνιάσματα για το βλαστάρι της, όταν μεγαλώσει.

«Κοιμήσουν και στο γάμο σου, στ' αρραβωνιάσματά σου
θ' ανοίξουν ρόδα και ανθοί μέσα στην κάμαρά σου».

Εκτός από τα νανουρίσματα και στα ταχταρίσματα, όταν η μάνα
χορεύει ρυθμικά το παιδί της στην αγκαλιά, και σ' αυτά ξεχύνονται οι
ίδιες ελπίδες, οι πόθοι και οι ευχές της.

«Το παιδί μου το καλό, πότε να το δω γαμπρό,
να το ιδώ, να το χαρώ, με τη νύφη στο πλευρό.

Ταχτάρισμα Ζαγορίου

«Το παιδί μου το καλό κάθητι στουν ουβουρό
κι σφουντύλι πιλικάει κι τς κοπέλες πιργιλάει».

Ταχτάρισμα Κόνιτσας

«Του παιδάκι μου το γάμο καλοκαίρι θα τον κάνω,
Να 'ναι τα νερά κρασιά, τα μερμήγκια πρόβατα
Και τα χώματα ψωμιά, να καλέσω τον ντουινιά,
Τα μισά τα Γιάννενα».

Με τη συνοπτική αναφορά στο δημοτικό τραγούδι και με τα χαρα-
κτηριστικά αποσπάσματα από τραγούδια του τόπου μας επιχειρήθηκε
μια προσέγγιση της ανεπανάληπτης ποίησης του λαού μας.

Για την αξία αυτής της ποίησης έχουν εκφραστεί με τα καλύτερα
λόγια αγωνιστές του πνεύματος, Έλληνες και ξένοι καθώς και πραγ-
ματικοί αγωνιστές, ήρωες του 1821.

ΒΟΥΛΑ Π. ΜΕΓΑ

Γεννήθηκε στα Γιάννινα. Σπούδασε στο Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο, το Γαλλικό Γεωγραφικό Ινστιτούτο, Γαλλικό Ινστιτούτο Πολεοδομίας και τα Πανεπιστήμια Οξφόρδης και Χάρβαντ. Από το 1990 είναι Διευθυντικό στέλεχος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Έχει γράψει πολλές επιστημονικές μελέτες και ειδικές για την αρχιτεκτονική του ελληνικού αρχαίου θεάτρου. Έχει εκδώσει δίγλωσσες ποιητικές συλλογές. Είναι μέλος της Εταιρίας Λογοτεχνών και Συγγραφέων Ηπείρου.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΟΤΣΙΟΣ

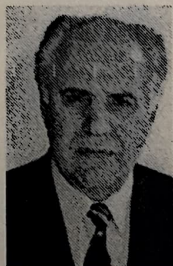
Γεννήθηκε το 1930. Για 26 χρόνια έζησε σε Τασκένδη, Κίεβο και Μόσχα. Επαναπατρίστηκε το 1976. Σπουδές: Φιλολογία στα Πανεπιστήμια Τασκένδης και Κιέβου. Υποστήριξε διδακτορική διατριβή στο Ινστιτούτο Παγκόσμιας Λογοτεχνίας στη Μόσχα όπου εργάστηκε για 17 χρόνια. Δίδαξε λογοτεχνία και ερμηνεία κειμένων στα Πανεπιστήμια Κρήτης, Ιωαννίνων και Σόφιας. Δημοσίευσε 18 βιβλία. Προλόγισε και μετέφρασε (σε συνεργασία) ποιητικές συλλογές του Σολωμού και του Παλαμά, δύο μυθιστορήματα του Ν. Καζαντζάκη κ.ά. στη Ρωσία και την Ουκρανία. "Ανθολογία ρωσικού διηγήματος 1830-1916" στην Αθήνα. Δημοσίευσε ποιητικές συλλογές στην Ελλάδα και στη Ρωσία. Στην Ελλάδα, ΕΣΣΔ, Βουλγαρία και Σερβία δημοσιεύτηκαν φιλολογικές μελέτες του περί τις 700 σελίδες. Ποιήματά του μεταφράστηκαν στη Ρωσία, Ουκρανία, Γεωργία, Βουλγαρία, Ουγγαρία. Συμμετείχε σε πολλά φιλολογικά συνέδρια. Συνεργάστηκε με εγκυκλοπαίδειες στην Ελλάδα και την ΕΣΣΔ. Είναι μέλος της Εταιρίας Λογοτεχνών και Συγγραφέων Ηπείρου.

ΓΑΛΑΤΕΙΑ ΜΠΑΛΤΑ

Γεννήθηκε στα Γιάννινα και είναι μόνιμα εγκατεστημένη στη Θεσσαλονίκη. Είναι απόφοιτος του Κρατικού Ωδείου της Θεσσαλονίκης, της Σχολής του βιολιού. Είναι πτυχιούχος της Γεωπονικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου καθώς και της Φυσιογνωστικής Σχολής. Κόρη της ποιήτριας Χρυσάνθης Ζιτσαίας. Παίζει στην Κρατική Ορχήστρα Θεσσαλονίκης ως μόνιμο μέλος της στα πρώτα βιολιά, από την ίδρυσή της. Έχει διακριθεί στην παιδική Λογοτεχνία. Είναι μέλος της Εταιρίας Ελλήνων Λογοτεχνών, της Εταιρίας Λογοτεχνών και Συγγραφέων Ηπείρου και του Συνδέσμου Φιλίας Ελλάς-Κύπρος.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Μ. ΜΠΕΛΛΟΣ

Γεννήθηκε στους Δραμεσούς Δωδώνης και είναι απόφοιτος της Ζωσιμαίας Σχολής Ιωαννίνων. Τελείωσε με άριστα τη Ζωσιμαία Παιδαγωγική Ακαδημία Ιωαννίνων και φοίτησε στη Μετεκπαίδευση Δασκάλων στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και στην Πάντειο Σχολή (Π.Α.Σ.Π.Ε.).

Διορίστηκε δάσκαλος και υπερέτρε στην ακριτική Περιφέρεια Ξάνθης και στη Θεσσαλονίκη Δ/ντής σχολείων και Γραφείου Πρωτοβάθμιας Εκπ/σης.